

Datamonitoring Archieven 2022

Methodologische nota

COLOFON

Auteur

Saidja Steenhuyzen

Redactie

Alexander Vander Stichele en Jeroen Walterus

Tekstredactie

Annemie Vanthienen

Vormgeving

Silke Theuwissen

Met dank aan

Jelena Dobbels (FARO), Geerd De Ceulaerde (VVBAD, Stadsarchief Herentals), Lieve Arnouts (VVBAD, Stadsarchief Aalst), Laure Messiaen en Sofie Ruysseveldt

Publicatiedatum

juli 2023

Partners

VVBAD en Archiefpunt

Wettelijk depot

D/2023/11.524/3

Verantwoordelijke uitgever

Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Contact

Saidja Steenhuyzen

Onderzoeker

saidja.steenhuyzen@faro.be

T +32 2 213 10 70

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

In deze begeleidende nota gaan we dieper in op de opzet, de vragenlijst, het steekproefkader en de respons van de datamonitoring archieven. We sluiten af met enkele methodologische bedenkingen die we willen meenemen in het verdere traject van de datamonitoring, niet alleen voor archieven maar ook voor andere deelsectoren.

OPZET

Begin 2022 vatten FARO, VVBAD en Archiefpunt het plan op om samen een kwantitatieve bevraging te organiseren bij de Vlaamse archieven met het oog op de start van een nieuwe beleidsplanningsperiode (2024-2028). Een eerste voorstel tot bevraging werd omgezet naar een nodenbevraging, die werd uitgestuurd in het voorjaar van 2022.

Een tweede luik uit dit eerste voorstel werd opgepikt om een datamonitoring bij archieven op te starten. Voor FARO vond dit aansluiting bij het specifieke gedeelte van het Afsprakenkader Onderzoek, afgesloten met het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Zo vormde deze datamonitoring bij archieven de start van een nieuw traject (in navolging van het Cijferboek, waarvan een laatste versie werd uitgestuurd in 2014) om de werking van de erfgoedsector in kaart te brengen. In dit traject is FARO trekker, maar zet het de bevragingen op in samenwerking met de sector.

In een datamonitoring worden er op regelmatige basis data verzameld, zodat trends kunnen worden vastgesteld. Per beleidsperiode wordt één bevraging per deelsector georganiseerd. Er wordt voor gekozen om niet elke deelsector op hetzelfde moment te bevragen. In plaats daarvan wordt gewerkt met een rotatiesysteem dat, naast de nodige tijdsinvestering per bevraging, toelaat om eventuele dubbele bevragingen uit te zuiveren (actoren die zich binnen de scope van verschillende deelsectoren bevinden) en bevragingsmoeheid te vermijden (bv. in aanloop naar een nieuwe beleidsplanningsperiode).

Voor de datamonitoring wordt gefocust op het professionele veld. Ervaringen uit de nodenbevraging bij archieven (voorjaar 2022) leerden ons immers dat niet-professionele archieven moeilijk te bereiken en te bevragen zijn (respons: slechts 5 %). Bovendien zou ook de vragenlijst volledig aangepast moeten worden.

VRAGENLIJST

De huidige vragenlijst werd opgemaakt op basis van het Cijferboek, dat door FARO een laatste keer werd uitgevoerd in 2015. Samen met een werkgroep medewerkers van archieven, leden van VVBAD en Archiefpunt, werd de vragenlijst verder samengesteld en geüpdatet. Vervolgens werd die nagelezen door zes archiefmedewerkers uit de verschillende soorten archieven (privaat- en publiekrechtelijk, verschillende beleidsniveaus). Hierna werd de vragenlijst opnieuw aangepast en in een laatste ronde getest bij nog eens vijf archieven. Voor deze test ging Saidja Steenhuyzen, onderzoeker bij FARO, langs bij de archieven en vulde ze de bevraging samen met de archiefmedewerkers vraag per vraag in. Zo kon ingegaan worden op de inhoud van de vragen, konden eventuele misverstanden of bekommernissen gededd worden en kon de vragenlijst nog verder geoptimaliseerd worden.

De vragenlijst bestond uit elf delen:

- > **Over het archief:**
Wat is de achtergrond van de invuller en welke algemene gegevens kan die ons meedelen over het archief?
- > **Organisatie van het archief:**
Hoe is het archief georganiseerd en hoeveel werknemers, vrijwilligers en bestuursleden telt het?
- > **Informatie- en databeheer:**
In welke mate is het archief betrokken bij het digitale informatie- en databeheer?
- > **Infrastructuur:**
Welke infrastructuur bezit het archief? Om welke depot- en magazijnruimtes, werkruimtes, publiek toegankelijke ruimtes en faciliteiten gaat het?

- > **Collectiebeheer:**
Wat is de aard en omvang van de collecties die het archief beheert? Hoe worden ze beheerd, geregistreerd en toegankelijk gemaakt? Het gaat het archief om met de selectie van collecties, eventuele incidenten en calamiteiten, verwerving en afstoting?
- > **Digitaal erfgoedbeheer:**
Hoe verloopt het digitaliseringsproces van analoge collecties?
- > **Born-digital collecties:**
Hoe gaat het archief om met born-digital collecties?
- > **Preventieve conservatie, actieve conservatie en restauratie:**
Wat is de werking van het archief rond preventieve conservatie, actieve conservatie en restauratie?
- > **Gebruik van de archieven en erfgoedcollecties:**
Wat kan het archief ons vertellen over het gebruik van de collectie, zoals het aantal raadplegingen, het aanbieden van ‘scanning on demand’ en bruiklenen?
- > **Activiteiten:**
In hoeverre is het archief betrokken bij publieks- en onderzoeksactiviteiten?
- > **Toegangsvoorwaarden en bezoekerscijfers:**
Hoeveel bezoeken en bezoekers heeft het archief? Ook het (eventuele) lidmaatschap werd bevroegd.

STEEKPROEFKADER

In het najaar van 2022 werd de eerste datamonitoring bij archieven uitgestuurd.

Op maandag 5 september werd de vragenlijst uitgestuurd, met een herinnering op 14 en 20 september. Uiteindelijk bleek de voorziene invulperiode te kort, mede doordat heel wat archieven bezig waren met een beleidsplanningsproces, en werd ze verlengd. Op 25 november werd de vragenlijst definitief afgesloten.

De adressenlijst werd samengesteld uit de contactenlijsten van FARO, VVBAD en Archiefpunt, met de bedenking dat er nog steeds blinde vlekken zijn: archieven waarvan de drie organisaties het bestaan niet kennen. De samengestelde adressenlijst werd een eerste maal gebruikt in het kader van de nodenbevraging in het voorjaar van 2022. Initieel telde die 479 archieven, maar hierin werd verder geselecteerd op een professionele archiefwerking.

Er werd **een uitnodiging verstuurd** naar 419 archieven. Drie archieven konden niet worden bereikt door een verkeerd e-mailadres of een volle mailbox. 170 archieven ontvingen de e-mail wel maar openden hem niet. 116 archieven openden de e-mail maar begonnen niet aan de vragenlijst. 130 archieven startten de enquête. Niet iedereen vulde de enquête volledig in.

Uiteindelijk werden er 89 antwoorden weerhouden, waarvan 86 volledig ingevuld en drie grotendeels ingevuld. Dit is een uiteindelijke responsgraad van 21 %.

Professionele archiefwerkingen	Aantal	Respons t.o.v. totaal aantal verzonden e-mails	Respons t.o.v. aantal geopende e-mails	Respons t.o.v. aantal begonnen e-mails
Verzonden e-mails	419			
Onbestelbare e-mails	3	0,7 %		
Niet geopende e-mails	170	40,6 %		
Geopende e-mails	246	58,7 %		
• waarvan begonnen (i.e. link aangeklikt en (deels) ingevuld)	130	31,0 %	52,8 %	
• waarvan voltooid (i.e. survey doorlopen tot einde en ingediend)	86	20,5 %	35,0 %	66,2 %
Bruikbare formulieren	89	21,2 %	36,2 %	68,5 %

WIE VULDE IN?

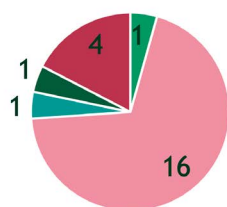
Van deze 89 archieven hebben we de volgende gegevens over het statuut van het archief, de beheerder van het archief, het beleidsniveau waartoe de publiekrechtelijke archieven behoren, of het archief beschikt over een professionele of niet-professionele archiefwerking en ten slotte of het al dan niet gaat om erkende archieven.

65 van de ingevulde archieven zijn overheidsarchieven (publiekrechtelijk), 23 zijn privéarchieven (privaatrechtelijk). Van één archief hebben we hierover geen informatie (het sloeg deze vragen over).

Privéarchieven

Aan de 23 privéarchieven werd gevraagd wie het archief beheert en of er een professionele of niet-professionele archiefwerking is. Deze laatste groep werd naar het einde van de vragenlijst doorgestuurd, gezien de bevraging focust op professionele archieven. Het ging om elf archieven. De meerderheid van de privéarchieven wordt beheerd door een vzw.

> Wie beheert het archief (N=23)

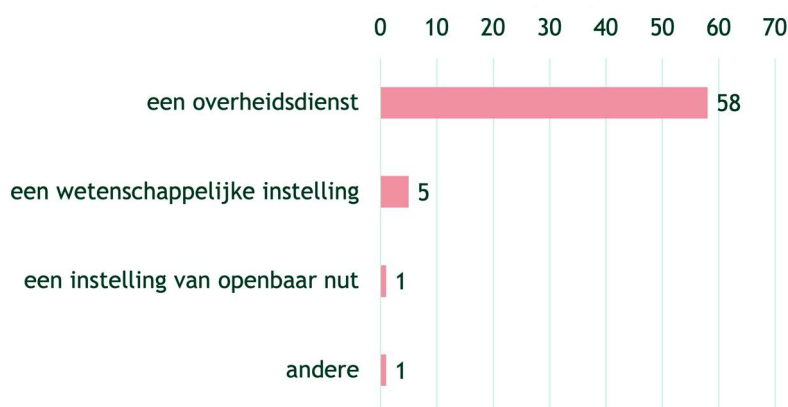

- een privépersoon
- een vereniging zonder winstoogmerk (vzw)
- een feitelijke organisatie
- een stichting
- een andere rechtspersoonlijkheid

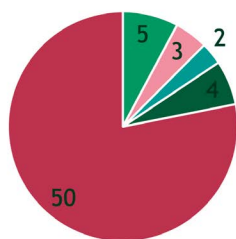
Overheidsarchieven

Bij de 65 overheidsarchieven werd ook gepeild naar het beheer van het archief en het beleidsniveau waartoe ze behoren. 58 worden beheerd door een overheidsdienst, vijf door een wetenschappelijke instelling, één door een instelling van openbaar nut en één is een autonoom gemeentebedrijf (zoals zelf aangegeven). De overgrote meerderheid van de overheidsarchieven bevindt zich op het lokale beleidsniveau, het gaat dan vaak om stads- of gemeentearchieven.

> Wie beheert het archief (N=65)

> **Beleidsniveau waartoe het archief behoort (N=64)**

- Federaal niveau
- Regionaal niveau (Vlaams Gewest of Vlaamse Gemeenschap)
- Provinciaal niveau
- Bovenlokaal niveau
- Lokaal niveau

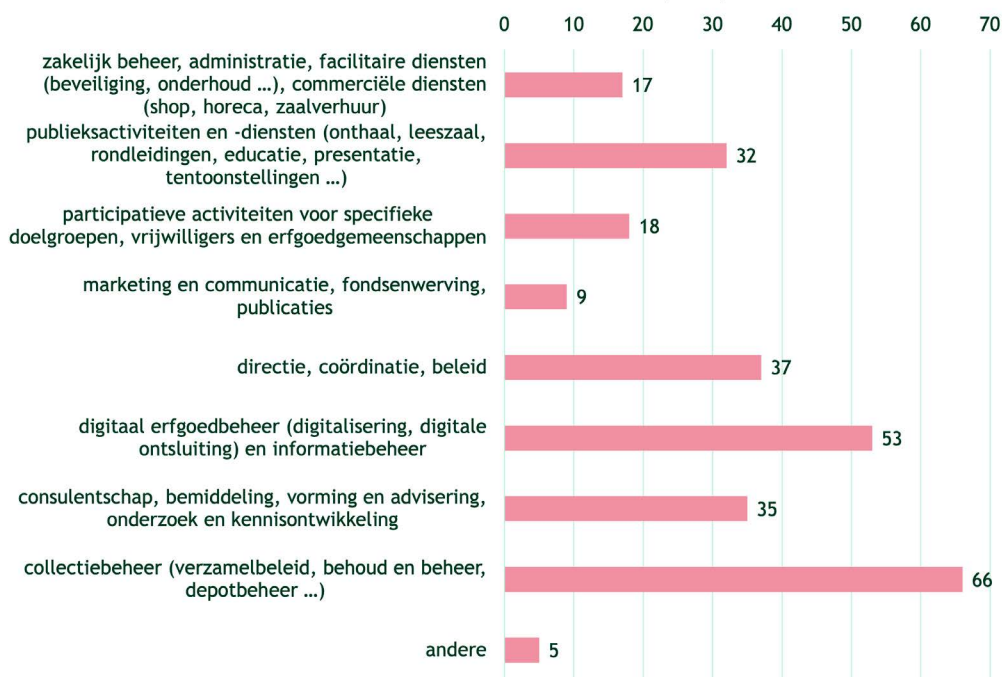
Medewerkers

Achter deze 89 archieven zitten natuurlijk ook **medewerkers**, die de vragenlijst hebben ingevuld. Over hen ontvingen we volgende informatie.

De vragenlijst is ingevuld door 80 professionele archiefmedewerkers en acht vrijwilligers. Al deze vrijwilligers zijn werkzaam in een privéarchief. Dit is opmerkelijk, gezien er toch elf privéarchieven aangaven geen professionele werking te hebben. Er zijn dus drie privéarchieven die een andere interpretatie gaven aan de vraag over professionele versus niet-professionele werking.

Bij de professionele archiefmedewerkers bevroegen we ook hun werkterrein. Ze hadden hierbij de mogelijkheid om meerdere antwoorden aan te duiden, gezien een medewerker vaak verschillende functies/rollen opneemt. De werkterreinen 'collectiebeheer' (66 medewerkers) en 'digitaal erfgoedbeheer' (53) werden het vaakst aangeduid, gevolgd door 'directie, coördinatie, beleid' (37), 'consulentschap, bemiddeling, vorming en advisering, onderzoek en kennisontwikkeling' (35) en 'publieksactiviteiten en -diensten' (32).

> **Werkterreinen van invullers (N=80)**

Gezien elf archieven aangaven geen professionele archiefwerking te hebben, werd de rest van de vragenlijst nog ingevuld door 79 archieven. Bij deze 79 archieven (uitgezonderd de vijf archieven op federaal beleidsniveau) werd gevraagd naar hun status van **erkenning** (i.e. of het archief een kwaliteitslabel bezit) en op welk niveau ze zijn ingedeeld. Vijftien archieven geven aan erkend te zijn, waarvan vier ingedeeld zijn op regionaal niveau en zes op landelijk niveau. Bij controle van deze gegevens bleek echter dat slechts elf van deze archieven effectief erkend zijn (en dus een kwaliteitslabel hebben). De andere vier archieven zullen deze vraag dus anders begrepen hebben. Dit brengt de verdeling regionaal en landelijk ingedeeld op respectievelijk twee en vijf.

RESPONS

Zoals eerder aangegeven werd er een uiteindelijke responsgraad bekomen van 21 %. Hierboven konden we al opmerken dat erg veel gemeente- en stadsarchieven de vragenlijst invulden. Is deze verhouding te verwachten of hebben we te maken met overrepresentativiteit?

Hiervoor gingen we de statuten en beleidsniveaus van de publiekrechtelijke archieven na binnen de volledige groep van uitgenodigde archieven. Diegene dus waar een uitnodigingsmail naar werd verstuurd. Opnieuw vermelden we hier dat er nog steeds blinde vlekken zijn, namelijk archieven waarover we geen contactgegevens hebben.

Leggen we de groep van de uitgenodigde archieven naast die van de geantwoorde archieven, dan zien we in elke categorie een responspercentage van rond de 20 % terugkomen. Enkel bij de bovenlokale archieven beheerd door een intergemeentelijke dienst, zien we een responspercentage van 50 %. Dit is mede te wijten aan het kleine aantal archieven dat hier initieel toe behoort.

Bij geen enkele andere groep van archieven kunnen we dus spreken van een sterke over- of onderrepresentativiteit.

Kenmerk		Uitgenodigd	Data	% respons
Statuut	Privaatrechtelijk	138	23	17 %
	Publiekrechtelijk	260	65	25 %
Beleidsniveau publiekrechtelijke archieven	Federaal	24	5	21 %
	Regionaal	14	3	21 %
	Provinciaal	11	2	18 %
	Bovenlokaal	8	4	50 %
	Lokaal	199	50	25 %

METHODOLOGISCHE BEDENKINGEN

Zoals vermeld in de inleiding willen we deze nota afsluiten met enkele methodologische bedenkingen. Elk onderzoek kan altijd beter, en zo ook deze datamonitoring.

Allereerst willen we wijzen op het feit dat deze datamonitoring een eerste is in een rij van vele, een soort ‘nulmeting’. Er was duidelijk wel al ervaring met het monitoren en bevragen van de werking van de erfgoedsector, cf. het Cijferboek, maar deze ervaring dateert al van 2014. We willen met deze nieuwe datamonitoring toewerken naar een kwaliteitsvolle en volledige vragenlijst die de werking van de cultureel-erfgoedsector goed in beeld brengt.

Daarom willen we de sector actief betrekken bij het opmaken, uitvoeren en interpreteren van de vragenlijst en data. We streven niet enkel naar een betrokkenheid vóór de uitvoering van de bevraging, maar ook bij de nazorg willen we aandacht hebben voor het nut en het gebruik van de data door de sector, in dit geval de archieven.

Volgende zaken dienen in een volgende versie van de bevraging verder aangepakt te worden:

1. Afbakening te bevragen doelgroep

Eerder werd al vermeld dat de bevraging zich toespitste op de professionele archieven. Voor niet-professionele archiefwerkingen kunnen we er niet van uitgaan dat ze deze uitgebreide vragenlijst kunnen beantwoorden. Maar ook binnen de professionele archieven kan een opsplitsing gemaakt worden. Moet het enkel gaan om archieven waarvoor archief beheren een hoofdtaak is, of gaat het ook om musea of bedrijven die een archief hebben?

2. Kwaliteitsvolle adressenlijst

Noodzakelijk in elk onderzoek is een kwaliteitsvolle adressenlijst. In dit onderzoek werd hier sterk op ingezet door een samenvoeging van drie adressenlijsten van FARO, Archiefpunt en de VVBAD. Daarnaast gebeurde een eerste controle op de juistheid van de e-mailadressen door het uitsturen van de nodenbevraging in het voorjaar van 2022.

Voor een goede respons bevat deze mailinglijst best rechtstreekse contactgegevens van een medewerker of directeur van het archief. Meerdere e-mailadressen zijn echter algemene contactadressen, zoals ‘info@’. Die geraken vaak niet tot bij de juiste persoon en een bevraging kan zo in de vergetelheid geraken.

In een volgende bevraging willen we streven naar een betere adressenlijst. Die kan doorheen de jaren opgebouwd worden door de bevraging bekend te maken en het nut ervan duidelijk te maken.

3. Hoog item non-respons

In de data zien we een hoog item non-respons bij vragen waar gevraagd wordt naar aantallen. Het gaat om vragen naar gespendeerde budgetten van de afgelopen vijf jaar of bezoekersaantallen. Die zijn vaak heel gedetailleerd en vragen opzoekingswerk van de invuller. In de bevraging konden deze vragen ook overgeslagen worden.

In de toekomst willen we hier deels een oplossing voor vinden door bepaalde gegevens jaarlijks op te vragen. Zo zal er, in navolging van het traject bij musea, ook bij archieven (en erfgoedbibliotheken) een bezoekersregistratiekader worden ontwikkeld dat toelaat om heel wat gegevens jaarlijks te registreren. Deze gegevens kunnen dan als input dienen voor verdere analyse bij de vijfjaarlijkse datamonitoring, zonder ze telkens opnieuw te moeten opvragen.